شوناسی پارتی لە نێوان تۆتالیتارییەت و دیکتاتۆرییەت ... 2... ڕزگار عەلی

(بەشی دووەم)

لە بەشی یەکەمدا جهودێکی کەممان بۆ ناساندنی ڕژێمی دیکتاتۆری بەخشی و زیاتر تەرکیزەکەمان لەسەر ڕژێمی تۆتالیتاربوو، ئەمەش بۆ ئەوەی خوێنەر دوای خوێندنەوەی ئەو جیاکارییە یەکسەر ڕووئیای ڕوونبێت پارتی چ سیمایەکی هەیە و چۆن ئیش دەکات، بەڵام ئەمە بەس نییە، بەڵکو (بەکورتی) دەچینە ناو بونیادی پارتی لە دوو دەیەی راِبردوو بە ئێستاوە، بۆ لەوە دوو قۆناغی تری پارتایەتی وناسیونالیزمی کوردی کە بریتییە لە قۆناغی (شۆڕشگێڕی و ڕاپەڕین) باسدەکەین، لەوێ تەرکیز دەخەمە سەر ئەوەی ئایا شتێك هەیە بەناوی شۆڕشی کوردی؟ ئایا ئەم شۆڕشگێڕانە کێبوون و چی بوون؟ ئایا دەرئەنجامی شۆڕش چیبوو؟ ئایا قۆناغی شۆڕشمان هەیە کە پێش ڕاپەڕین بوو، دوای ڕاپەڕینیش حوکمڕانی خۆماڵی، ئەی ڕاپەڕین چیبوو؟ ئایا ڕاپەڕین لە کوێی قۆناغەکانی شۆڕش و حوکمڕانی خۆماڵییە؟ ئەم گەڕانەوەیە هەم بۆ ئەوەیە مێژووی ئەو سەرکردانی پارتی و پارتایەتی بزانین کە تا ئێستاش بەو شیعارەی دوێنێ و شەرعیەتی دوێنێوە حوکمڕانمانن، هەم سیما دیارەکانی مێژووی تۆتالیتار و دیکتاتۆری و شوناسیان دیاریبکەین..

ئێستا بە گەڕانەوەمان بۆ مێژوو، بونیادی ئەم حزبە دابەش دەکەین، ئێمە نامانەوێت تەواوی ڕووداوەکانی ئەم حزبە لێکبدەینەوە، چونکە ئەوە لێکدانەوەیە دەبێتە تائویلیکردنی ڕووداو نەك جەوهەر، بەڵکو دەمانەوێت شوناس و جەوهەر بزانین، هەر لەبەر ئەمەش دوو قۆناغی سەرەکی هەیە کە قۆناغێك بە قۆناغی ڕزگاری یان (ئازادی نیشتیمانی) دادەنرێت کە ئەم قۆناغە بە (شۆڕش) ناودەبرێت. قۆناغێکی تر بە قۆناغی (دوای ڕاپەڕین) دادەنرێت، ئەم دوو قۆناغە، قۆناغی شۆڕش و دوای شۆڕش کۆمەکی باشمان دەکات بۆ ئەوەی حاڵی بین و بزانین لە ئێستادا شوناسی ئەم حیزبە چییە؟ لەگەڵ چەند پرسیارێکی تریش، وەکو، ئایا لە مێژووی ئەم حزبەدا، قۆناغی شۆڕش بوونی هەبوو لەگەڵ قۆناغی دوای ڕاپەڕین. ئەی خودی ڕاپەڕین چیبوو؟ چونکە ڕاپەڕین نە دەچێتە ناو ئەو قۆناغەی کە شۆڕشگێڕی بوو، نە دەچێتە ناو ئەو

قۆناغەش كە بە قۆناغی دوای ڕاپەڕین دەناسرێت.

- **قۆناغی شۆڕشگێڕی**

ئەم قۆناغە بەو قۆناغە دەگوترێت كە پاتریاكەكان و پیاوەنی كورد و ناسیونالیزمی كوردی لە شاخ بوون، ئایا ئەمانە بۆ لە شاخ بوون؟ ئایا بەڕاست شۆڕش چییە؟ گرنگترین و جەوهەرترین پرسیاری ئەم بەشە ئەوەیە كە، دەرئەنجامەكانی شۆڕش چی بوون؟ چونكە لەناساندنی دەرئەنجامی (شۆڕش)دا خودی پرسیاری (شۆڕش چی بوو؟) ئاشكرا دەبێت.

شۆڕش لە سادەترین مانادا بەمانای دەستكاریكردنی دونیایەكی بێزراو و ناشیرین و گۆڕینی بۆ دونیایەكی جوان، یان ئازادكردنی تاك لە جەبرێك یان ستەمێك. هەندێك عەقڵی ناسەلیم دەبێژن شۆڕشگێڕانی كورد و (مەلا مستەفای بارزانی) شۆڕشگێڕی ناسیونالیزی بوون، لەكاتێكدا ئەگەر سەیری چواردەوری ئاغاكان و سەركردە شۆڕشگێڕەكانی كورد و چواردەوری ئەو باڵەی (مەلا مستەفای بارزانی) بكەین نەك هیچ شتێكیان دەربارەی چەمكی ناسیونالیزم نەدەزانی، بەڵكو بە پێی سەرەتای ئەو كۆبوونەوانەی پێكهێنانی حزبی سیاسی زۆربەی بۆ پیلانگێڕانی بووە دژی ئاغاكەی ئەودی خۆی، واتە لە سەرەتادا ئەوەی پێی دەگوترێت شۆڕش لای شۆڕشگێڕانی كورد بە سەرۆكایەتی ئەو فیكرەی لای (مەلا مستەفا)هەبوو نەك دۆخێكی ناسیونالیزم نەبووە، هەرگیزیش دۆخێكی رزگاربوون نەبووە لە حوكمی ناسیونالیزمی عەرەبی و تیۆرەكانی، بەڵكو شۆرشی كوردی لای (مەلا مستەفا) لە ساڵانی چل و پەنجاكان تا دواتر كە دەستپێكرد هەوڵدان بوو بۆ گەورەكردنی حوكمڕانیكردنی عەشیرەت و عەشایەری ناو دیوەخانەكان، واتە شۆڕش لەم سەرەتایانەدا فراوانكردنی دەسەڵاتی عەرش بوو، هەروەكو ئەو سەرەتایانە وابوو كە فەیلەسوفی پەیمانی كۆمەڵایەتی (تۆماس هۆبز) ئاماژەی پێكردووە، كە (ئەو كاتەی فەرمانڕەوایكردنی نییە، شەڕ لە نێوان مرۆڤەكاندا لەسەر موڵكییەت و خاوەنداری زەوی وزار ڕوودەدات)، شۆڕشی كوردیش لەسەرەتاكاندا هەمان بیركردنەوە و عەقڵییەت بوو، ئەم بیركردنەوەیە ئەوە دەسەلمێنێت هێشتا شۆڕشگێڕانی كورد بە سەرۆكایەتی(مەلا مستەفا) نەك ناسیونالیزم نەبووە، بەڵكو ئاگاشیان لە چەمكی ناسیونالیزم نەبووە و تەنانەت هێشتاش لەناو (دۆخی سروشتی) بوون، ئەو دۆخەی كە فەیلەسوفی پەیمانی كۆمەڵایەتی هۆبز ناوی دەنێت مرۆڤ بۆ براكەی خۆی گورگێكە، (ئەم فیكرەیە واتە دۆخی سروشتی دەكرێت بۆ ئێستاش دروست بێت).

شۆڕشگێڕان لەناو ئەو دۆخە سروشتییەدا جگە لە دڕەندەیەك كە هیچ

بیرکردنەوەیەکی نەبووە شەڕ نەبێت، جگە لە دەعبایەك بۆ ئەوەی براکەی خۆی قوت بدات هیچی تر نەبوو.
لێرەدا دەستپێکی ئەوەی بە شۆڕش دەناسرێت دەستپێدەکات، ئەم دەستپێکە بۆ گەڕانەوەی ئەو کاتەی حوکمەتی عێراق دەگەڕێتەوە، دوای ئەوەی حوکمەتی ئەو کاتەی عێراق کە حوکمی پاشایەتی بوو قبوڵی نەکرد مامەڵە لەگەڵ چەند خێڵ و قەبیلە و عەنتەری ناو دیوەخان و درەبەگ و مرۆڤی فاشیل بکات، ئەمانە ڕوو لە شاخ دەکەن، لێرەدا ئەم کۆمەڵە فاشیلە لەگەڵ شەقتڵهەڵدانیان لەناو دیوەخانەکانیان وەکو کۆوییەك ڕوو لە شاخ دەکەن، ئەمە سەرەتای جیاکردنەوەی ناسیونالیزمی عەرەبی و کوردی بوو، دیارە لێرەدا ئەوانەی لە شاخ بوون بۆ ئاگابوون لە دۆخی ناسیونالیزم و تێگەیشتن لە ناسیونالیزم.

لەگەڵ چوونە شاخی ئەمانەدا لە هەموو ناوچەکانی کوردستان بۆ پشتگیری دۆخێکی هەڵەختێنراو کە بە (ناسیونالیزمەوە) دەناسرێت ڕوو لە شاخ دەکەن، بەتایبەت ئەوەی فۆڕمی تەواو بە ناسیونالیزم و کوردایەتی دەدات ئەو ڕۆشنبیرانە بوون بە سەرکردایەتی (ئیبراهیم ئەحمەد) کە ڕوو لە شاخ دەکەن، ئەمانە ئاگاداری دونیای دەوروبەر و بەتایبەت ڕووداوەکانی عێراق و سوریا بوون و هەندێکیشیان لەناو ڕووداوەکان بوون، بە تایبەت دوای دروستبوونی یەکەم کۆنگرەی حزبی (بەعس) لە ساڵی 1947 لە سوریا و دواتر گواستنەوەی چالاکی ئەو حزبە بۆ عێراق و لە ژێر هەوڵی دروستکردنی ڕێخراوی (جیدی) لە ساڵی 1947، ئەوەی جێگای داخە ئەو ڕۆشنبیرانە بە چوونە شاخی ئەم دەرەبەگانە هەڵدەخەڵەتێن و دەچنە ناویان و لەگەڵ ئەوەش فۆڕمی تازەی شۆڕش و کوردایەتی بەم کۆمەڵە دەرەبەگە دەبەخشن و تەسلیمیان دەبن، ئەم فۆڕمپێدانە تا جیابوونەوەی (ئیبراهیم ئەحمەد) بەردەوام دەبێت، کێشەی جیابوونەوە ئیبراهیم ئەحمەد و هاوڕێکانی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە لای ئاشکرا دەبێت ئەمانە کۆمەڵە قەبیلە و خیڵێکن کە نەدەزانن کوردایەتی چییە، نە شۆڕش، بەڵام لەو کاتەوە کوردایەتی و ناسیونالیزم دەبێتە ئامرازێکی دەستی ئەو نەوە کۆوییەی شاخ و بە زیرەکی و ئازایەتی خۆیان بەردەوامی پێ دەدەن، لەو قۆناغەدا پارتی لە ڕێگای ئەو ڕۆشەنبیرانەوە ئاگاداری تەواوی دۆخی ناوچەکە دەبێت، وە لە ڕێگای ئەو ڕۆشنبیرانەشەوە دۆخی ناسیونالیزم دەچێتە ناو دۆخی ئەو مرۆڤە کۆویانەوە، هەر لە ڕێگەی ئەو ڕۆشنبیرانەشەوە پارتی ئاگاداری تیۆری بەعس و ئیشکردنی بەعسی سوریا دەبێت، چونکە زۆربەی ئەو ڕۆشنبیرانەی کورد کە چوونە شاخ پێشتر لە سوریا بوون و هەندێکیش لەو ڕۆشنبیرانە لەناو چالاکییەکانی حزبی (شوعی) ئەو کاتە

بوون کە چالاکترین حزبی سیاسی ئەو کاتەی عێراق بوو، هەر بۆیە ئەو ڕۆشنبیرانە زۆر باش لە دۆخی بەعسیزم تێدەگەیشتن، هەر لەو ڕێگای ئەو ڕۆشنبیرانەشەوە (مستەفا بارزانی) ئاشنای تیوەرەکانی (میشەل عەفلەق) کە مەسیحییەکی ئەرتەدۆکسی بوو، لەگەڵ (سەلاحەدین بەیتار) کە سونی بوو دەبێت، ئەم دوانە لەدامەزرێنەرانی بەعس بوون، ئەم ئاشنابوونە بۆ ئەوەبوو ڕووبەڕووی بەعس بێتەوە، بەڵام پێش ئەوەی حزبی بەعس تیوەرەکانی بکاتە پراکتیك، پارتی کردی، واتە پارتی پێش بەعس تیۆری بەعسیبوونی کردە کردار. ئەو ڕۆشنبیرانە زۆربەیان بوونە قوربانی ئەو فەزا سەقافییە و تیۆرانەی کە خۆیان لە شیکردنەوەیدا بوون بۆ ئەوەی ڕووبەڕووی حوکمەتی ئەو کاتەی عێراق بە سەرۆکایەتی (عەبدولڕەحمان بەزاز) ببنەوە، هەر بەو تیۆرانەی کە خۆیان ئاشنای (مەلا مستەفا)یان کرد ئەم ڕۆشنبیرانە بەر شەق دەکەون و دەردەکرێن. ئەو دۆخەی شۆڕشگێڕانی (ئێستا) ناویان ناوە شۆڕش جگە لە ملشکاندن و تیرۆرکردن و ئیعدامکردن و جیابوونەوەی باڵ و لەولاشەوە شەڕفرۆشتن بۆ ئەوەی کامیان ببنە دەمڕاستی کوردبوون بەرانبەر حوکمەتە یەکلەدواییەکانی عێراق هیچی تر نەبوو، ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کورد لەو کاتەدا کارئەکتەری شۆڕشگێڕی نەبوو، بەڵام ئەوەی هەبوو شۆڕش نەبوو بەڵکو لەناوبردنی کارئەکتەرە شۆڕشگێڕەکان بوو، تەنانەت بەعسی سەردەمی سەدامیش ئەوەندەی ئەو (کۆمەڵە) کوردانەی ئێستا و فیکرەکانیان کە لە شاخ بوون تیۆرەکانی بەعسیان نەکردە کردار بۆ ملشکاندنی یەکتر و کۆشتنی یەکتر و لەناوبردنی شۆڕشگێڕەکانی کورد (تا ئێستاش هەمان تیۆر لەناو پارتی بەردەوامە). دوای شیکردنەوەی دۆخی دروستبوونی (شۆڕشی کوردی) ئێستا جێگەی خۆیەتی بپرسین، دەرئەنجامی شۆڕش چی بوو؟ نامەوێت ڕووداوەکان بنوسمەوە و یەکسەر بە پرسیارێك وەڵامدەدەمەوە، ئایا ئەوە چ شۆڕشێکە کە دەرئەنجامەکەی کوژرانی سەد و حەفتا هەزار ئەنفال و پێنچ هەزار هەڵبجەیی و حەوت هەزار بارزانی بێت؟ ئایا کەس لە خۆی پرسیوە ئەوانەی سەرکردایەتیی شۆڕشیان کردووە لە پەنچاکانەوە تا ئێستا بۆ ئێستاش حوکمڕانن، ئەی بۆ نەکوژران، ئەی ئەو هەموو کوردە کوژرا و ئەو هەموو گوندە وێران کرا ئێوە لە کوێ بوون؟ شۆڕشەکەتان لە کوێ بوو؟ ئایا نزیکەی دوو سەد هەزار کورد بدەیتە کوشت و هەزاران گوند وێران بکرێت و دواتر ئای چ شەرمێکە بڵێیت شۆڕشم کرد و شۆڕشگێڕبووم و شەرعییەتی شۆڕشگێڕیم هەیە؟ ئەوەی ماوەتەوە بڵێین دەبێت نەوەی نوێ ئاگاداربێت لە باشوری کوردستاندا نە هیچ شۆڕشێك بوونی هەیە و نە هیچ شۆڕشگێڕێك کە ئێستا وەکو حوکمڕان خۆیان دەناسێنن، بەڵکو ئەوەی بە شۆڕش ناودەبرێت هیچی دیکە نەبوو جگە لە لەناوبردنی شۆڕشگێڕە

ڕاستەقینەکان کە دەیانویست شۆڕش دروست بکەن.